

ปัญหาและแนวทางในการพัฒนาการประเมินความเสี่ยงในการปล่อยชั่วคราว ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา¹

ชุดิมา พานิชย์²

ในการประเมินความเสี่ยงในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ศาลจำเป็นต้องคำนึงถึงความเสี่ยง โดยความเสี่ยงที่กฎหมายกำหนดให้ศาลต้องพิจารณามีอยู่ 2 เหตุหลักๆ ได้แก่ ความเสี่ยงที่จะหลบหนี และความเสี่ยงที่จะก่อเหตุร้าย (กระทำความผิด หรือก่ออันตราย หรือยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือขัดขวางการสอบสวน) ดังนั้น ศาลจึงจำเป็นต้องมีข้อมูลและเครื่องมือในการจัดการความเสี่ยงทั้งสองด้าน³ โดยศาลจะพิจารณาจากข้อมูลส่วนตัวและประวัติเกี่ยวกับคดีที่ผ่านมาของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยข้อมูลส่วนที่สำคัญและจำเป็นในการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของผู้ต้องหาหรือจำเลย ศาลจะตรวจสอบข้อมูลและทำการประเมินความเสี่ยงจากการคำนวณทางสถิติและวิเคราะห์ทางพฤตินัยศาสตร์ ออกมาเป็นความเสี่ยงตั้งแต่ ต่ำมาก ต่ำ ปานกลาง สูง สูงมาก ซึ่งศาลจะปล่อยผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยกำหนดเงื่อนไขในการกำกับดูแลที่มีความเข้มงวดต่างกันไปตามระดับความเสี่ยง โดยผู้ที่มีสิทธิประเมินความเสี่ยง ต้องเป็นผู้ที่ถูกตั้งข้อหาที่มีอัตราโทษหนักที่สุด คือ โทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี และให้ความยินยอม ในการให้ข้อมูลส่วนตัวที่สำคัญและจำเป็นต่อการพิจารณาความเสี่ยงในการหลบหนีและกระทำความผิดอื่นๆ⁴

โดยในการประเมินความเสี่ยงจะต้องมีการรวบรวมข้อมูลโดยเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ เนื่องจากเป็นระบบใหม่ที่เพิ่งเริ่มมีการนำมาใช้ในศาลทำให้ยังมีข้อติดขัดบางประการ ได้แก่

1. ปัญหาข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลของเจ้าหน้าที่ผู้ประเมินความเสี่ยง

เป็นปัญหาจากความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการประเมินความเสี่ยงตามที่มีกฎหมายให้อำนาจ กล่าวคือข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการประกอบแบบประเมินความเสี่ยงนั้นควรเป็นข้อมูลที่มีความถูกต้องแน่นอน และเชื่อถือได้ ข้อมูลที่เกิดจากการซักถามผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยตรงนั้นควรเป็นข้อมูลพื้นฐานที่ไม่มีน้ำหนักในการประเมินมาก หรือเป็นข้อมูล ที่สามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ง่าย เช่น อายุ อาชีพ ที่อยู่ เป็นต้น แต่ข้อมูลที่มีน้ำหนักมากในการคำนวณความเสี่ยงอย่างประวัติการถูกออก

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาและแนวทางในการพัฒนาการประเมินความเสี่ยงในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ประเทือง ธนียผล และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์จุฑา วงศ์ทองสรรค์ และรองศาสตราจารย์กัทร กำประเสริฐ

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาระบบการยุติธรรม ศาลจังหวัดนนทบุรี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ปัญหาทางกฎหมายในการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกัน หรือหลักประกันในชั้นสอบสวน. วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม.

⁴แนวทางการใช้แบบประเมินความเสี่ยงของศาลจังหวัดและศาลแขวง, สำนักส่งเสริมงานตุลาการ.

หมายจับผ่านโปรแกรมระบบงานฐานข้อมูลหมายจับ (Arrest Warrant Information System หรือ AWIS) ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลหมายจับของศาลอื่นได้เนื่องจากเมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ในการประเมินความเสี่ยงควรมีอำนาจสืบค้นได้จากฐานข้อมูลที่ศาลมีอยู่ โดยเมื่อชั่งน้ำหนักกับความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลของผู้ต้องหาและจำเลยแล้ว เห็นว่ามีข้อดีมากกว่าข้อเสีย เนื่องจากหากผู้ต้องหาหรือจะเลยนั้นไม่เคยไม่ประวัติถูกออกหมายจับกรณีไม่ปฏิบัติตามคำสั่งศาล ย่อมเป็นคุณและทำให้มองได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นมีความน่าเชื่อถือและเป็นโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้มีสิทธิและความพร้อมในการสู้คดี⁵ แต่ในส่วนผลเสีย ที่อาจเกิดขึ้นคือการรั่วไหลของข้อมูล ในการเข้าใช้งานย่อมสามารถเก็บประวัติการเข้าใช้งานว่าเจ้าหน้าที่คนใดเข้าใช้งานเมื่อใด เข้าถึงข้อมูลใดบ้าง และสามารถจำกัดความเสียหายให้อยู่ในวงแคบได้ ทั้งยังสามารถตามหาผู้รับผิดชอบได้อีกด้วย

2. ปัญหาการไม่มีบทบังคับให้ต้องประเมินความเสี่ยง

เป็นปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับกับการประเมินความเสี่ยงในการปล่อยชั่วคราว โดยกฎหมายไม่ได้บังคับให้มีการประเมินความเสี่ยง ทำให้โดยปกติศาลจะไม่สั่งให้ทำการประเมินความเสี่ยง เนื่องจากใช้เวลาในการดำเนินการมาก ทำให้เกิดความล่าช้าการทำงาน ทั้งผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นยังไม่มีสิทธิขอให้ศาลทำการประเมินความเสี่ยงอีกด้วย จากการศึกษาเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ อย่างประเทศอังกฤษจะต้องมีการรวบรวมชุดข้อมูลเดียวกับแบบประเมินความเสี่ยงของไทยเพื่อประกอบการพิจารณาในการปล่อยชั่วคราวด้วยเสมอ ประเทศฝรั่งเศสเองก็ระบุให้พิจารณาถึงความเสี่ยงที่ผู้ต้องหาหรือจะเลยจะหลบหนีหรือไม่ แต่ไม่มีการกำหนดชุดข้อมูลที่ต้องพิจารณาไว้โดยเฉพาะ ส่วนในประเทศอเมริกาได้มีการนำแบบประเมินความเสี่ยง Pretrial Services Programs มาใช้โดยมี Pretrial Services Resource Center (PSRC) ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลของผู้ต้องหาหรือจำเลยก่อนการพิจารณาคดี และส่งข้อมูลดังกล่าวให้ศาลชั้นต้นเพื่อประกอบการพิจารณาปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยกล่าวคือเป็นขั้นตอนที่ตายตัวไม่ต้องรอให้ศาลสั่งให้ประเมินความเสี่ยงก่อน ในประเทศอเมริกายังมีการประเมินความเสี่ยงเฉพาะประเภทคดีเพิ่มเติมอีกด้วย การประเมินความเสี่ยงจึงควรเป็นขั้นตอนที่ต้องกระทำในทุกๆ คดีที่ขอปล่อยชั่วคราวแล้วศาลเห็นสมควรไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เนื่องจากในคดีที่ศาลอนุญาตย่อมแสดงว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นมีความพร้อม แต่ในคดีที่ศาลไม่อนุญาตนั้นอาจเกิดจากผู้ต้องหาหรือจำเลยมีหลักทรัพย์ไม่เพียงพอที่จะนำมาวางต่อศาล⁶ การสั่งให้มีการประเมินความเสี่ยงในคดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความพร้อมเช่นนี้เป็นการลด

⁵ คณะกรรมการศึกษาแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, แนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของ ชนชาวไทย, (กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2549).

⁶ ปกป้อง ศรีสนิท, ปฏิรูปการปล่อยชั่วคราวเพื่อความเสมอภาค.

ความเหลื่อมล้ำ⁷ได้เป็นอย่างดีเพราะเจตนารมณ์ของการเรียกหลักประกันไม่ใช่เพื่อต้องการหลักประกันที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยวางไว้ต่อศาล⁸ แต่เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยผิดสัญญาปฏิบัติตามคำสั่งของศาลโดยเคร่งครัด และมาศาลตามกำหนดนัดทุกครั้ง ทั้งผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษา หรือในกรณีที่คดียังไม่ถึงที่สุดนั้นหากพิจารณาตามหลักหลักการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ (Presumption of innocence) และในกรณีที่ศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดก็ดี การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดก็ดี คดีขาดอายุความแล้วก็ดี มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษก็ดี และให้ศาลยกฟ้องโจทก์ แต่สั่งให้จำเลยไว้ในระหว่างที่คดียังไม่ถึงที่สุด เป็นการจำกัดเสรีภาพของจำเลยทั้งที่ศาลมีคำพิพากษาแล้วให้จำเลยไม่มีความผิดหรือไม่ต้องรับโทษแล้ว ก็ควรปล่อยตัวจำเลยไป แต่หากศาลเห็นว่ามีความผิดอันควรประการอื่น ก็ควรต้องมีการระบุดังเหตุผลที่ชัดเจน พร้อมทั้งแจ้งเหตุปัจจัยที่ทำให้ศาลเห็นควรสั่งจำเลยไว้ในระหว่างที่คดียังไม่ถึงที่สุด เพราะผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ศาลยังไม่มีคำพิพากษา หรือมีคำพิพากษาให้ยกฟ้องและในกรณีที่คดียังไม่ถึงที่สุดนั้นหากพิจารณาตามหลักหลักการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ (Presumption of innocence) ก็เป็นไปตามคำกล่าวที่ว่า “มันดีกว่าที่จะปล่อยให้คนผิดลบลอยนวลเมื่อเทียบกับการลงโทษคนบริสุทธิ์หนึ่งคน”⁹

3. ปัญหาการประเมินความเสี่ยงในคำขอปล่อยชั่วคราวในชั้นอุทธรณ์และฎีกา

เป็นปัญหาเกี่ยวกับการรวมข้อมูลส่งศาลสูงเพื่อพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวระหว่างอุทธรณ์ หรือฎีกา ซึ่งศาลชั้นต้นเห็นควรไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวจึงมีคำสั่งส่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวไปยังศาลสูงเพื่อพิจารณาสั่ง การส่งสำเนาย่อสำนวนดังกล่าวไปยังศาลสูงมีเอกสารที่ระบุดังระเบียบให้ส่งอยู่ ซึ่งล้วนเป็นเอกสารที่ปรากฏอยู่ในสำนวนตามปกติ ไม่ได้กำหนดให้ศาลชั้นต้นต้องทำความเห็นพร้อมเหตุผลประกอบไปด้วย ทั้งที่ศาลชั้นต้นเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้ต้องหาหรือจำเลยมากที่สุดและได้พูดคุยสอบถามโดยตรงได้ ต่างจากศาลสูงที่ได้เห็นแค่สำเนาย่อสำนวนที่ศาลชั้นต้นส่งไปเท่านั้น ทำให้สำเนาย่อสำนวนที่ส่งไปยังศาลสูงมีเพียงข้อมูลที่เกี่ยวข้องคดี ลักษณะความผิดและข้อมูลพื้นฐานของจำเลยเท่านั้น ในการนี้หากกำหนดเพิ่มเป็นว่าสำเนาย่อสำนวนนั้นต้องแสดงความเห็นของศาลชั้นต้นพร้อมเหตุที่จะไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว และแบบประเมินความเสี่ยงไปพร้อมด้วยทุกครั้ง เพราะเนื่องจากศาลชั้นต้นเป็นเพียงศาลเดียวที่ได้ใกล้ชิดกับตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมากที่สุด ได้เห็นการแสดงอาการกิริยา คำพูด และลักษณะอื่นๆ รวมทั้งได้พูดคุย

⁷ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, รวมบทความวิชาการ ชุดที่ 12 ศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ:บริษัท พี.เพรสจำกัด, 2558), หน้า 1-2.

⁸ ปัญหาทางกฎหมายในการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกัน หรือหลักประกันในชั้นสอบสวน, วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม.

⁹ วศิน แดงประดับ, การสันนิษฐานว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์: หลักการและข้อยกเว้นบางประการ, นักกฎหมายกฤษฎีกาปฏิบัติการ.

สอบถาม ผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยตรง ซึ่งศาลสูงได้สัมผัส ความเห็นและข้อเท็จจริงศาลชั้นต้นรวบรวมมาจึง ถือได้ว่าเป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือและผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้น้อย

4. ปัญหาการไม่มีบทกำหนดโทษแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่หลบหนีระหว่างได้รับการปล่อยชั่วคราวเป็นปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยที่อาจทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวมีแนวโน้มที่จะหลบหนี คือการที่ไม่มีบทกำหนดโทษให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีระหว่างได้รับการปล่อยชั่วคราว โดยเมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีศาลทำได้เพียงบังคับผู้ประกันตามสัญญาประกันที่ทำได้ต่อศาล เท่านั้น ไม่มีบทกำหนดโทษใดจะสามารถนำมาลงแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีได้เลย ทำให้เกิดแนวคิดที่ว่า ประกันตัวเป็นโอกาสให้ได้ลองหลบหนี หากไม่พ้นถูกจับกลับมายุความก็ไม่ได้เสียอะไรมากกว่าเดิม จากการศึกษาของกลุ่มประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา จะมีอายุความเฉพาะในความผิดเล็กน้อย แต่ไม่มีอายุความในความผิดร้ายแรง เนื่องจาก เห็นว่าในความผิดร้ายแรงบางอย่าง เช่น ฆ่าคนตาย ทุจริตคอร์รัปชัน ฟอกเงิน หรือข่มขืนเด็ก นั้น ไม่ควรมีอายุความ และไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานแค่ไหนก็ตามโดยเชื่อว่า “คนทำผิด จะอ้างเวลาที่ผ่านไป เพื่อให้ตนรอดพ้นจากการรับโทษไม่ได้” กฎหมายของไทยในพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2559 เองก็มีการบัญญัติถึงบทกำหนดโทษแก่จำเลยที่หลบหนี และไม่นำเรื่องของอายุความมาใช้เป็นคุณสมบัติแก่จำเลยที่หลบหนีทำให้สามารถเป็นการประกันได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะมาตามนัด และสามารถปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องวางหลักประกันได้เป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางฐานะได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

ดังนั้นแล้ว เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสม และให้เกิดความเป็นธรรมกับผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามากที่สุด ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลของเจ้าหน้าที่ผู้ประเมินความเสี่ยงเป็นปัญหาจากความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการประเมินความเสี่ยงตามที่มีกฎหมายให้อำนาจ กล่าวคือ ข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการประกอบแบบประเมินความเสี่ยงนั้นควรเป็นข้อมูลที่มีความถูกต้องแน่นอน และเชื่อถือได้ แต่ข้อมูลที่มีน้ำหนักมากในกรคำนวณความเสี่ยงอย่างประวัตการถูกออกหมายจับผ่านโปรแกรมระบบงานฐานข้อมูลหมายจับ (Arrest Warrant Information System หรือ AWIS) ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลหมายจับของศาลอื่นได้เนื่องจากเมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้โดยเฉพาะ

เดิม ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกประกันในคดีอาญา พ.ศ. 2565 ในข้อที่ 6 กำหนดว่า “ศาลอาจให้เจ้าพนักงานศาลเก็บข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องร้องบุคคลลักษณะ นิสัย สภาพทางร่างกายและจิตใจ การศึกษา การประกอบอาชีพการงาน ประวัติการทำความผิดอาญา สภาพและฐานะของครอบครัว ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม หรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องแล้วจัดทำรายงานหรือความเห็น

หรือประเมินความเสี่ยงเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวด้วยก็ได้” ซึ่งไม่ได้มีการให้อำนาจในการเข้าถึงฐานข้อมูลที่หน่วยงานมีอยู่มาด้วย การเก็บข้อมูลหรือข้อเท็จจริงจึงทำได้โดยวิธีการสอบถามจากตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยนั่นเอง ทำให้อาจขาดความน่าเชื่อถือเนื่องจากเป็นข้อมูลที่จะถูกนำมาคำนวณเป็นคะแนนเพื่อประเมินความเสี่ยง ความถูกต้องของข้อมูลจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะสะท้อนถึงความน่าเชื่อถือของผลการประเมินได้ ซึ่งหากข้อมูลขาดความแน่นอนมากเท่าใด ความน่าเชื่อถือของผลการประเมินก็จะลดน้อยลงเท่านั้น

ขอเสนอแนะเพิ่มเติม หินข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกประกันในคดีอาญา พ.ศ.2565 ในข้อที่ 6 ว่า “ศาลอาจให้เจ้าพนักงานศาลเก็บข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องร้องบุคลิกลักษณะนิสัย สภาพทางร่างกายและ จิตใจ การศึกษา การประกอบอาชีพการงาน ประวัติการทำความผิดอาญา สภาพและฐานะของ ครอบครัว ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม หรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องแล้วจัดทำรายงานหรือความเห็นหรือประเมินความเสี่ยงเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวด้วยก็ได้ โดยให้เจ้าพนักงานศาลผู้รับผิดชอบในการประเมินความเสี่ยง สามารถเข้าถึงฐานข้อมูล ประวัติการถูกออกหมายจับผ่านโปรแกรมระบบงานฐานข้อมูลหมายจับ (Arrest Warrant Information System หรือ AWIS) ได้โดยระบุจุดประสงค์ในการเข้าใช้งานทุกครั้งพร้อมแนบหลักฐานประกอบในใช้งาน” เพื่อป้องกันการนำข้อมูลไปใช้ในทางมิชอบ

2.เป็นปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับกับการประเมินความเสี่ยงในการปล่อยชั่วคราว
โดยกฎหมายไม่ได้บังคับให้มีการประเมินความเสี่ยง

เดิม ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกประกันในคดีอาญา พ.ศ. 2565 ในข้อที่ 6 กำหนดว่า “ศาลอาจให้เจ้าพนักงานศาลเก็บข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องร้องบุคลิกลักษณะ นิสัย สภาพทางร่างกายและ จิตใจ การศึกษา การประกอบอาชีพการงาน ประวัติการทำความผิดอาญา สภาพและฐานะของ ครอบครัว ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม หรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องแล้วจัดทำรายงานหรือความเห็นหรือประเมินความเสี่ยงเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวด้วยก็ได้” ไม่ได้กำหนดให้ต้องมีการประเมินความเสี่ยงเป็นการให้อำนาจผู้พิพากษาในการใช้ดุลพินิจในการสั่งให้ประเมินความเสี่ยงหรือไม่ก็ได้ ซึ่งส่งผลให้การพิจารณาสั่งของผู้พิพากษาอาจพิจารณาจากเพียงแต่จากสิ่งที่ปรากฏอยู่ในสำนวนมาพร้อมคำฟ้องเพียงเท่านั้น บทบาทของการประเมินความเสี่ยงนั้นอยู่ในระดับที่จะทำหรือไม่ทำก็ได้ ทั้งที่การประเมินความเสี่ยงเป็นมาตรการที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการปล่อยชั่วคราวได้แต่การบังคับใช้ไม่ได้ทั่วถึงก็อาจกลายเป็นดาบสองคมได้

ขอเสนอแนะเพิ่มเติม ในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกประกันในคดีอาญา พ.ศ.2565 ในข้อที่ 6 ว่า “ในกรณีที่ศาลชั้นต้นเห็นควรสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาไม่ว่าในชั้นใดๆ ให้ทำการประเมินความเสี่ยงทุกครั้งและให้ศาลชั้นต้นทำความเห็นแนบท้ายแบบประเมินความเสี่ยงไว้เสมอ โดยให้เจ้าพนักงานศาลเก็บข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องร้องบุคลิกลักษณะนิสัย สภาพทางร่างกายและจิตใจ การศึกษา การประกอบอาชีพการงาน ประวัติการกระทำความผิดอาญา สภาพและฐานะของ ครอบครัว ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม หรือข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องแล้วจัดทำรายงานหรือความเห็นหรือประเมินความเสี่ยงเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวด้วยก็ได้ โดยให้เจ้าพนักงานศาลผู้รับผิดชอบในการประเมินความเสี่ยง สามารถเข้าถึงฐานข้อมูล ประวัติการถูกออกหมายจับผ่านโปรแกรมระบบงานฐานข้อมูลหมายจับ (Arrest Warrant Information System หรือ AWIS) ได้โดยระบุจุดประสงค์ในการเข้าใช้งานทุกครั้งพร้อมแนบหลักฐานประกอบในใช้งาน” และเห็นควรให้มีการบัญญัติเพิ่มเติม ในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวและวิธีเรียกประกันในคดีอาญา ว่า “...ในกรณีถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดที่ดี การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดที่ดี คดีขาดอายุความแล้วก็ดี มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่ควรต้องรับโทษก็ดี แต่ศาลเห็นควรสั่งขังจำเลยไว้ก่อนในระหว่างที่คดียังไม่ถึงที่สุด ต้องประเมินความเสี่ยง พร้อมให้ศาลพร้อมทำความเห็นประกอบไว้ท้ายแบบประเมินความเสี่ยงทุกครั้ง...”

3.ปัญหาการประเมินความเสี่ยงในคำขอปล่อยชั่วคราวในชั้นอุทธรณ์และฎีกาเป็นปัญหาเกี่ยวกับการรวมข้อมูลส่งศาลสูงเพื่อพิจารณาคำร้องขอปล่อยชั่วคราวระหว่างอุทธรณ์ หรือฎีกาซึ่งศาลชั้นต้นเห็นควรไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวจึงมีคำสั่งส่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวไปยังศาลสูงเพื่อพิจารณาสั่ง และในการส่งสำเนาย่อสำนวนดังกล่าวไปยังศาลสูง

เดิม ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวในศาลสูงและแนวทางปฏิบัติต่อผู้ถูกปล่อยชั่วคราว พ.ศ. 2565 ในข้อที่ 4.1 กำหนดว่า “เมื่อศาลชั้นต้นได้รับคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในชั้นอุทธรณ์หรือชั้นฎีกาหรือคำร้องอุทธรณ์คำสั่งศาลชั้นต้นที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวต่อศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาให้รับส่งสำเนาคำร้องดังกล่าวพร้อมสำเนาย่อสำนวนความเท่าที่จำเป็นไปยังศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วแต่กรณีโดยทางโทรสารหรือทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในวันเดียวกันกับวันที่ยื่นคำร้องหรืออย่างช้าที่สุดในวันทำการรุ่งขึ้นเว้นแต่ในกรณีที่สำนวนความได้ส่งมายังศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาแล้วให้รับส่งมาเฉพาะคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวโดยระบุรหัสตามที่ศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาได้แจ้งให้แต่ละศาลทราบพร้อมลงลายมือชื่อระบุชื่อและตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นผู้พิพากษาหัวหน้าศาลหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายในต้นฉบับเอกสารทุกแผ่นที่ส่งมาทางโทรสารหรือทางสื่อ

อิเล็กทรอนิกส์ส่วนต้นฉบับให้ศาลชั้นต้นเก็บรักษาไว้ ย่อสำนวนความที่ส่งไปยังศาลอุทธรณ์ให้ส่งเท่าที่จำเป็น ดังนี้

- (1) กรณีที่คดีอยู่ในชั้นฝากขังให้จัดส่งสำเนาคำร้องขอฝากขังและสำเนายานหลักฐานที่สำคัญ
- (2) กรณีที่คดีอยู่ในชั้นพิจารณาให้จัดส่งสำเนาคำฟ้องคำพยานโจทก์ปากสำคัญหรือพยานหลักฐานสำคัญอื่น
- (3) สำเนาคำพิพากษาเฉพาะแผ่นแรกที่มีชื่อโจทก์จำเลยส่วนที่อ้างถึงคำขอท้ายฟ้องและส่วนที่เป็นคำวินิจฉัย
- (4) ข้อมูลว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเคยได้รับการปล่อยชั่วคราวมาก่อนหรือไม่และมีการกำหนดราคาประกันไว้เท่าใด
- (5) คำคัดค้านของพนักงานสอบสวนพนักงานอัยการหรือโจทก์
- (6) พฤติการณ์ต่างๆแห่งคดีอื่นใดอันจะเป็นประโยชน์ในการพิจารณาสั่งคำร้องเช่น จำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่มีภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวหรือไม่เพียงใด
- (7) ความยินยอมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์ที่สามารถตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทาง(ถ้ามี)
- (8) ข้อมูลบุคคลที่สมัครใจรับเป็นผู้กำกับดูแลผู้ต้องหาหรือจำเลยหากได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว(ถ้ามี)..." ซึ่งเป็นเอกสารที่แสดงเพียงข้อมูลพื้นฐานของผู้ต้องหาหรือจำเลย และเอกสารอื่นๆที่ปรากฏในสำนวนความอยู่แล้ว เมื่อส่งไปยังศาลสูง ศาลสูงก็เพียงพิจารณาจากเอกสารที่ส่งไปเท่านั้น ทั้งไม่ได้รับรู้ ถึงพฤติการณ์ ลักษณะนิสัย หรือในด้านอื่นๆ ซึ่งยากที่จะตรวจสอบยืนยันข้อมูล ในขณะที่ศาลชั้นต้นสามารถทำได้ง่ายกว่าจึงทำให้ศาลสูงมักจะมีความเห็นที่ต่างกับศาลชั้นต้นในเรื่องการปล่อยชั่วคราว

ขอเสนอแนะให้เพิ่มเติม ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวในศาลสูง และแนวทางปฏิบัติต่อผู้ถูกปล่อยชั่วคราว พ.ศ. 2565 เป็นว่า "...สำเนาย่อสำนวนนั้นต้องแสดงความเห็นของศาลชั้นต้นพร้อมเหตุที่จะไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว และพร้อมผลการประเมินความเสี่ยงพร้อมด้วยทุกครั้ง"

4. ปัญหาการไม่มีบทกำหนดโทษแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่หลบหนีระหว่างได้รับการปล่อยชั่วคราวเป็นปัญหาเกี่ยวกับปัจจัยที่อาจทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวมีแนวโน้มที่จะหลบหนี คือการที่ไม่มีบทกำหนดโทษให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีระหว่างได้รับการปล่อยชั่วคราว

เดิม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 98 ที่วางหลักให้ "เมื่อได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษผู้ใด ผู้นั้นยังมีได้รับโทษที่ดี ได้รับโทษแต่ยังไม่ครบถ้วนโดยหลบหนีก็ดี ถ้ายังมีได้ตัวผู้นั้นมาเพื่อรับโทษนับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด หรือนับแต่วันที่ผู้กระทำความผิดหลบหนี แล้วแต่กรณี เกินกำหนดเวลาดังต่อไปนี้

เป็นอันลวงเลขาธิการลงโทษ จะลงโทษผู้นั้นมิได้...” อันเป็นการให้ประโยชน์ในเรื่องอายุความในการบังคับโทษแต่จำเลยในคดีอาญา แต่การที่ไม่มีบทกำหนดโทษให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีระหว่างได้รับการปล่อยชั่วคราว เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีศาลทำได้เพียงบังคับผู้ประกันตามสัญญาประกันที่ทำไว้ต่อศาลเท่านั้น ไม่มีบทกำหนดโทษใดจะสามารถนำมาลงแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีได้เลย

ขอเสนอแนะ เพิ่มเติมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่า “..ในการดำเนินคดีอาญานอกจากในคดีความผิดลหุโทษ ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาคดีของศาล มิให้นับระยะเวลาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ และในกรณีมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษ มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 98 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับอีกด้วย...” และ “...ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีไปในระหว่างที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือนเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ โดยความผิดดังกล่าวย่อมระงับไปเมื่อเหตุที่คดีของผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น มีการสั่งไม่ฟ้อง ยกฟ้อง จำหน่ายคดี หรือถอนฟ้อง...”

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการศึกษาแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,

แนวทางการแก้ไข เพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของ คนชาวไทย,

(กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2549).

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, รวมบทความวิชาการ ชุดที่ 12 ศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ

ของประชาชนภายใต้รัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ:บริษัท พี.เพรสจำกัด, 2558), หน้า 1-2.

วสิน แดงประดับ, การสันนิษฐานว่าบุคคลทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ : หลักการและข้อยกเว้นบางประการ,

นักกฎหมายทฤษฎีการปฏิบัติการ.

ปัญหาทางกฎหมายในการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกัน หรือหลักประกันในชั้นสอบสวน,

วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม.

ปกป้อง ศรีสนิท, ปฎิรูปการปล่อยชั่วคราวเพื่อความเสมอภาค.

แนวทางการใช้แบบประเมินความเสี่ยงของศาลจังหวัดและศาลแขวง, สำนักส่งเสริมงานตุลาการ.

ปัญหาทางกฎหมายในการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกัน หรือหลักประกันในชั้นสอบสวน,

วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม.